

УДК 784.3.03: 37.018.54(477.54-25)»1870/1880»(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-6>

Лю ПЕН,
orcid.org/0000-0001-9077-8622
аспірант кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) 327428991@qq.com

ВИКОНАВСЬКА ПРАКТИКА ЯК СКЛАДОВА ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО МУЗИЧНОГО ТОВАРИСТВА 1870–1880-Х РР.

У статті розглянуто специфіку виконавської практики як складової професійної вокальної освіти, запровадженої в межах функціонування Харківського відділення Російського музичного товариства (ХВ РМТ). Мета публікації полягає у визначенні місця й ролі виконавської практики в процесі вокальної підготовки в освітньому закладі ХВ РМТ 1870–1880-х рр. Концертна практика учнів аналізується на прикладі діяльності класу співу К. Прохорова-Мауреллі. Доводиться зумовленість репертуарної політики в класі співу спрямованістю педагога на підготовку фахівця в сфері репрезентації оперної музики. Педагогічна діяльність К. Мауреллі в Харкові з 1871 р. по 1890 р. відрізнялася професіоналізмом у поєднанні з універсалізмом – традиційними, за естетичними вимогами того часу, рисами, притаманними кращим представникам вокальної педагогіки. Професійна освіченість мисткині, як за знаннями, так і на основі особистого виконавського досвіду, зумовлювала основу методики постановки голосу на засвоєнні затребуваного в культурній практиці того часу музичного матеріалу: європейського та російськомовного вокального репертуару. Успішне застосування в концертному репертуарі музики представників епохи бельканто дає змогу говорити про педагогічний хист К. Мауреллі, спроможної, за збігу певних обставин (голосові дані учня, його зосередженість та сприйнятливність в опрацюванні голосу), якісно підготувати до подальшої професійної самореалізації на концертній та оперній сцені. Універсалізм К. Мауреллі простежується, зокрема, в професійній спроможності опрацювання співочого, як жіночого, так і чоловічого голосу, та в застосуванні в концертній практиці всіх форм відтворення музичного тексту: спів соло, в ансамблі та хорі.

Ключові слова: музичне виконавство, виконавська практика, вокальна освіта, К. Прохорова-Мауреллі, спів, концертний репертуар.

Liu PENG,
orcid.org/0000-0001-9077-8622
Graduate Student at the Department of Theory and History of Music
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) 327428991@qq.com

PERFORMING PRACTICE AS A COMPONENT OF VOCAL STUDIES IN THE EDUCATIONAL INSTITUTION OF THE KHARKIV BRANCH OF THE RUSSIAN MUSICAL SOCIETY OF THE 1870–1880S.

The article examines the specifics of performing practice as a component of professional vocal education, introduced within the framework of the functioning of the Kharkiv branch of the Russian Musical Society (RMS). The aim of the publication is to determine the place and role of performing practice in the process of vocal studies in the educational institution of the Kharkiv branch of RMS of the 1870–1880s. The concert practice of students is analysed on the example of activity of the singing class of K. Prokhorova-Maurelli. It is being proved that the repertoire policy in the singing class is conditioned by the teacher's focus on training a specialist in the field of opera music representation. K. Maurelli's pedagogical activity in Kharkiv from 1871 to 1890 was distinguished by professionalism combined with universalism. The professional education of the artist, both in knowledge and on the basis of personal performing experience, determined the basis of the methodology of voice training on the assimilation of musical material in demand in the cultural practice of that time. The successful use of the music of the bel canto era representatives in the concert repertoire allows us to talk about the pedagogical talent of K. Maurelli, who, under certain circumstances (vocal abilities of students, their concentration and receptivity in voice training) can qualitatively prepare for further professional self-realization on the concert and opera stage. K. Maurelli's universalism can be traced, in particular, in the professional ability to work on the singing voice, both female and male, and in the use of all forms of reproduction of musical text in concert practice: singing solo, in ensemble and choir.

Key words: musical performance, performing practice, vocal education, K. Prohorova-Maurelli, singing, concert repertoire.

Постановка проблеми. З 1870-х р. у Харкові відбувався процес формування академічного вокального виконавства, який відіграв помітну роль у становленні професійного музичного мистецтва не тільки Харкова та регіону, а й України, що зумовлює актуальність його осмислення. Однією з основних сфер функціонування вокального мистецтва в українській культурі на межі ХІХ–ХХ ст. були заклади музичної освіти при відділеннях Російського музичного товариства, де відбувалося, як опрацювання норм професійного співу, так і творча самореалізація талановитих музикантів. Виявлення ознак формування та функціонування академічного співу в професійній освітній галузі Харкова того періоду сприятиме осмисленню специфіки українського вокального мистецтва.

Аналіз досліджень. З другої половини ХХ ст. науковці неодноразово зверталися до історії музичного життя Харкова. Утім, наявні дослідження майже оминають специфіку формування та становлення вокального виконавства як помітної складової музичної культури міста другої половини ХІХ ст. Фрагментарний фактологічний матеріал щодо цього різновиду музичного мистецтва міститься в працях Й. Миклашевського (Миклашевський, 1967), Ю. Щербиніна (Щербинін, 1971), О. Конової (Кононова, 1992; Кононова, 2004), Л. Цуркан (Цуркан, 2007), І. Лисенка (Лисенко, 2011). Стосовно вокально-педагогічної практики в Харкові, опублікована лише стаття В. Щепакіна, присвячена постаті Ф.А. Бугамеллі (Щепакін, 2012), який перебував у місті з 1901 р. Разом із тим, творча діяльність його попередників – викладачів співу в освітньому закладі Харківського відділення Російського музичного товариства (*надалі – ХВ РМТ*), залишається недослідженою.

Мета статті – визначення місця й ролі виконавської практики в процесі вокальної підготовки в освітньому закладі ХВ РМТ 1870-х–1880-х рр.

Виклад основного матеріалу. З 1870-х рр. провідну роль у формуванні вокального мистецтва Харкова відігравала освітня структура ХВ РМТ, яка була започаткована у формі музичних класів 1.10.1871 р. Основними напрямками діяльності класів визначалися: а) надання «кожному любителю музики, без різниці статі, звання й стану» загальної музичної освіти (Местная, 1878, 18.08), що зумовлено просвітньою настановою – розвивати у публіки естетичний смак та правильне сприйняття класичної музики; б) забезпечення методично виваженої професійної освіти, яка базується на систематичному й все-

бічному вивченні музичного мистецтва з метою підготовки до педагогічної діяльності та вступу в консерваторію (Несколько, 1872). Отже, основою діяльності музичних класів ХВ РМТ стали головні критерії академічного музичного мистецтва: ґрунтовне, систематичне й всебічне виховання на нормах професійної музики з метою подальшого культивування цих норм у процесі самореалізації. У відповідності до цього, учні протягом трьох років, окрім гри на музичних інструментах і співу, вивчали елементарну теорію музики й гармонію, практикувалися в сольфеджіо та хоровому співі (Местная, 1878, 18.08).

Значне місце у професійній вокальній підготовці належало виконавській практиці. З часів започаткування музичних класів, з метою якісної підготовки до репрезентативної діяльності щорічно відбувалися публічні іспити учнів. Органічність концертної практики в музичній освіті зумовлена ідейними настановами музичного товариства: «особливою, педагогічною метою» концертів ХВ РМТ наголошувалося надання любителям та учням класів можливості слухати й вивчати краще музичне надбання (Несколько, 1872).

Окрім публічних іспитів, двічі на рік проводилися учнівські концертні заходи «з метою розвитку змагання між учнями, поступового приучення їх до публічних виконань та спостереження за їх прогресивним розвитком» (Отчёт, 1882: 6). Тогочасна преса наголошувала, що публічна виконавська практика збуджувала в майбутніх музикантах самолюбство як дієвий стимул мистецького самовдосконалення (Музыкальные, 1888, 7.04) та давала певний аналітичний матеріал для оцінки педагогічної майстерності викладачів (Местная, 1888, 4.03). Вищим рівнем концертних виступів учнів була участь в музичних зібраннях ХВ РМТ, де, як правило, виступали педагоги закладу та виконавці-гастролери.

З початку функціонування освітньої структури ХВ РМТ майже 20 років викладачем класу сольного співу була Ксенія Олексіївна Прохорова-Мауреллі (1836–1902) (*надалі – К. Мауреллі*). Вона здобула ґрунтовну вокальну підготовку, займаючись з 1862 р. у Петербурзі на вокальних курсах учениці відомого педагога М. Гарсія-сина Г. Ніссен-Саломан, та вдосконалюючи майстерність в Італії у Фр. Ламперті, після чого з успіхом виступала на імператорській оперній сцені, гастролювала за кордоном як концертна співачка (Лисенко, 2011: 446).

І в Харкові К. Мауреллі брала активну участь в музичному житті, виконуючи оперну музику, зокрема, Дж. Мейєрбера, Ш. Гуно (Местная, 1882,

12.01), Дж. Верді, Ф. Галеві, А. Тома, Дж. Пачіні, та вокальні твори композиторів-сучасників Ф. Мендельсона, Е. Гріга (Отчѣт, 1888: 11), Р. Шумана (Театр, 1889, 8.02; Театр, 1890, 21.01). Після співу К. Мауреллі в програмі концерту учнів її класу в квітні 1888 р. рецензент відзначав високохудожнє відтворення романсів Е. Гріга «Рожевий бутон», «Вона бліда й гарна», «Порада твоя гарна», виконуючі які, співачка «кожному слову надавала відповідного забарвлення». Рівень виконавської майстерності вокалістки критик безпосередньо поєднував з освітньою практикою, пропонуючи К. Мауреллі виконувати концертні програми з вокальних творів Ф. Шуберта, Р. Шумана та інших визнаних митців, і наголошуючи, що такі виступи для учнів «більше, ніж урок» (Музыкальные, 1888, 7.04). Отже, рівень володіння голосом, практичне знання академічного концертного репертуару, виразність та емоційна відповідність співу визначалися в творчій постаті К. Мауреллі як необхідні чинники педагогічної майстерності.

Вихованці К. Мауреллі часто виступали в публічних заходах ХВ РМТ, а матеріалом для відтворення були зразки тогочасного європейського та російськомовного вокального репертуару. Європейська оперна та камерна вокальна музика в кращих її зразках була на той час вже класичною й показовою щодо рівня професійного опрацювання голосу репрезентанта. Російськомовний же вокальний репертуар з середини XIX ст. тільки формувалася, починаючи з творчого надбання М. Глинки, О. Даргомижського та інших, на тлі чого відбувалося його поширення в мистецькій практиці відділень РМТ. Сценічна репрезентація такого репертуару відповідала основним цілям товариства: підготовка вокалістів на основі засвоєння відповідних регламентованих текстів та вплив на культурний рівень публіки шляхом популяризації високохудожнього репертуару, де російськомовні тексти своєю змістовною зрозумілістю сприяли сприйняттю професійної вокальної музики.

Виконавська практика учнів К. Мауреллі була спрямована як на сольне, так і ансамблеве (дуети, терцети, квартети тощо) відтворення музики, що окреслює результативну мету вокальної підготовки – спроможність подальшої професійної самореалізації, як на концертній, так і на оперній сцені. У 1870-ті – на початку 1880-х рр. учні класі співу виконували, зокрема, номери з опер С. Меркаданте «Il Giuramento», Ф. Флотова «Марта» (Местная, 1878, 2.02), К. М. Вебера «Freischütz», Дж. Россіні «Семирамида», Ш. Гуно «Сафо» (Отчѣт, 1881: 9-10) і «Фауст», Д. Чима-

рози «Таємний брак», Г. Спонтіні «Весталка», В. Белліні «Пуритани», Г. Доніцетті «Лукреція Борджіа» та «Анна Болейн», Дж. Мейєрбера «Динора», «Африканка», «Роберт-диявол» (Отчѣт, 1882: 9-19), які були репертуарними з середини XIX ст. Камерна музика була представлена вокальними творами: видатних оперних композиторів С. Меркаданте (Местная, 1878, 19.02), Дж. Россіні (Отчѣт, 1881: 10), Г. Доніцетті, Ш. Гуно, Дж. Мейєрбера (Отчѣт, 1882: 11-17), представників музичного романтизму Л. Бетховена, Ф. Мендельсона, Ф. Ліста, Р. Шумана, Ж. Дюпрато, Й. Дессауєра (Отчѣт, 1882: 13-19), популярних сучасників Дж. Верді, Ж. Массне, П. Віардо (Отчѣт, 1882: 10-19).

Щодо російської вокальної музики, учні К. Мауреллі співали соло й дуєтом твори, особливо романси, М. Глинки, О. Даргомижського, А. Рубінштейна, П. Чайковського, М. Балакірєва (Местная, 1878, 2.02; Отчѣт, 1881: 9-12; Отчѣт, 1882: 8-19). У публічних заходах звучали також номери з опер П. Чайковського «Опричник» (Местная, 1878, 19.02), «Євген Онегін» (Отчѣт, 1881: 9), О. Даргомижського «Русалка», А. Рубінштейна «Демон», «Ферморс», М. Римського-Корсакова «Псковитянка» (Отчѣт, 1882: 8-17) тощо.

Про спрямованість на опрацювання учнями-співаками специфіки оперного виконавства можна говорити на прикладі концерту класу К. Мауреллі 27.03.1878 р., в якому, окрім самої співачки, виступали учениці В. Зарудна, С. Мотте, Е. Кноблех та ін. В анонсі заходу програма не наводилася, утім участь хору з учнів класу співу, яким диригувала К. Мауреллі, та театрального оркестру під керівництвом капельмейстера Грація (Местная, 1878, 25.03) уможливило виконання в концерті сцен або номерів з опер.

В програмі 10-го музичного зібрання ХВ РМТ 17.04.1882 р. вихованками К. Мауреллі М. Римською-Корсаковою, Ю. Кнепфер, С. Прохоровою, С. Давидовою та хором з учениць класу сольного співу, разом із струнним оркестром під керівництвом І. І. Слатина, були репрезентовані сцена й хор дівчат з 1-ї дії та сцена Клеопатри і трьох рабинь з 2-ї дії опери А. Рубінштейна «Маккавії». В цьому ж заході у виконанні учениць класу прозвучав хор змови з опери «Il Gocciato» Дж. Мейєрбера (Отчѣт, 1882: 19).

Педагогічний універсалізм К. Мауреллі зумовлював активне залучення хорового співу в процес підготовки вокаліста, про що свідчить постійна участь в публічних заходах хору учнів вокального класу. Зокрема, в програмі музичного зібрання ХВ РМТ 1.02.1882 р. учениці виконувала ансамблеві

та хорові номери: Величання царя з опери М. Римського-Корсакова «Псковитянка», Весільний хор з опери А. Рубінштейна «Фераморс», Молитву з опери Г. Спонтіні «Весталка» та Choeur Dialogue з опери Ш. Гуно «Цариця Савська» (Отчѣт, 1882: 16-17); схвальний відгук у пресі мало виконання учнями К. Мауреллі хору та квартету з духовного пісенспіву Дж. Россіні «Stabat Mater» в програмі концерту в квітні 1888 р. (Музыкальные, 1888, 7.04).

Вокальна підготовка в музичних класах ХВ РМТ орієнтувала на подальше вдосконалення майстерності володіння голосом. Зокрема, харківська преса анонсувала концерт класу К. Мауреллі 10.01.1882 р. за участі піаніста Р. Геніки, учнівського хору та учениць А. Денченко, Ю. Кнепфер, С. Мотте, С. Прохорової, М. Римської-Корсакової, Б. Фриз (Местная, 1882, 3.01). Рецензент писав, що захід, програму якого склали сцени з опер, зібрав численну публіку та мав успіх, оскільки в учениць зросла виконавська майстерність і вони, не дивлячись на помітне хвилювання, «досить вільно подолали складні у вокальному відношенні п'єси». Автор публікації висловлював сподівання, що чудові голоси учасниць заходу «отримають надалі остаточну музичну обробку» (Местная, 1882, 12.01).

Такий шлях професійного становлення пройшли відомі вихованки К. Мауреллі в музичних класах ХВ РМТ. Зокрема, ліричне сопрано Варвара Михайлівна Зарудна (1857–1939) після навчання в класах (1876–1879) закінчила в 1882 р. Петербурзьку консерваторію, де її викладачами з вокалу були відомі фахівці – Г. Ніссен-Саломан та К. Еверарді (Кононова, 2004: 48). Протягом 1883–1893 рр. В. Зарудна співала в Тифліській опері та викладала в місцевому музичному училищі (Лисенко, 2011: 209).

Колоратурне сопрано Катерина Йосипівна Коляновська протягом 1884–1886 рр. вдосконалювала вокальну майстерність у видатної співачки й вокального педагога Поліни Віардо в Парижі, що стало вагомим підґрунтям подальших успіхів К. Коляновської (сценічне ім'я – Катерина Богорія) на італійській оперній сцені (Театр, 1889, 24.02). Кореспондент висловлював свої враження від концерту К. Коляновської в 1889 р. у Харкові: «Витонченість, смак та музикальність, які були постійними перевагами молодій співачки ще тоді, коли вона була ученицею нашого музичного училища, зараз розвилися в якості талановитої артистки, яка знає свою силу» (Театр, 1889, 2.03).

Колоратурне сопрано Селіна Юліївна Мотте брала участь в учнівських концертних заходах з

1878 р. (Местная, 1878, 25.03) по 1882 р. (Местная, 1882, 16.04), а з кінця 1881 р. – і в музичних зібраннях ХВ РМТ, виконуючи вокальні твори Ф. Ліста, Р. Шумана, Ф. Мендельсона, П. Чайковського, А. Рубінштейна, Дж. Мейєрбера, Ж. Дюпрато, Й. Дессауєра, Ж. Массне, П. Віардо та ін. (Отчѣт, 1882: 13-19). Надалі, її вчителем протягом кількох років була Поліна Віардо, що сприяло розвиненню кращих рис таланту харківської вихованки як концертної співачки (Вести, 1885). З 1885 р. до 1901 р. С. Мотте викладала у вокальному класі Харківського музичного училища (Отчѣт, 1902: IV).

Реорганізація музичних класів ХВ РМТ в 1883 р. у вищій за професійним статусом заклад – училище, не змінила спрямованості й наповненості практичної вокальної підготовки в класі К. Мауреллі. Серед кращих її учениць, які починали навчання в класах, а закінчували в Харківському музичному училищі (надалі – ХМУ), випускниця 1884 р. Юлія Кнепфер, яка з кінця 1870-х рр. виступала в учнівських концертах, здобувши репутацію талановитої вокалістки (Местная, 1882, 12.01), що сприяло запрошенню її до участі в 1882 р. у кількох музичних зібраннях ХВ РМТ 1882 р. (Отчѣт, 1882: 14-19).

З 1881 р. в учнівських концертах успішно виступала Софія Давидової (Отчѣт, 1882: 8, 12). У лютому 1885 р. випускниця під час симфонічного зібрання ХВ РМТ співала арію «І жар, і спека змінили ночі тінь» з опери М. Глинки «Руслан і Людмила» (Отчѣт, 1885: 6). Навчаючись на останньому курсі, С. Давидова з успіхом дебютувала в сезоні 1884/1885 р. на харківській сцені в операх «Русалка» О. Даргомижського, «Життя за царя» М. Глинки і «Фауст» Ш. Гуно та була запрошена на майбутній сезон до складу тифліської оперної трупи. З кінця 1880-х рр. (Отчѣт, 1888: 30-31) і, принаймні, до 1896 р. харків'янка співала в Імператорській московській опері (Отчѣт, 1896: 38).

Аналіз концертних виступів представників класу К. Мауреллі в ХМУ засвідчує незмінність репертуарної політики, основаної на опрацюванні актуальних для подальшої професійної самореалізації вокаліста музичних текстів. Так, її учні репрезентували номери з опер В. А. Моцарта, К. М. Вебера, Ф. Флотова, Дж. Россіні, Ш. Гуно, Г. Доніцетті, Ф. Галеві, С. Монюшка, А. Бойто, А. Рубінштейна, О. Серова (Отчѣт, 1885: 30-33; Отчѣт, 1888: 44-50). Вокальний репертуар постійно поповнювався номерами з нещодавно презентованих опер, наприклад, «Джоконда» А. Понкьєллі, «Снігуронька» М. Римського-Корсакова (Отчѣт, 1888: 46-47). Серед камерних вокальних

творів переважали пісні та романси європейських композиторів Л. Бетховена, Р. Шумана, Ф. Шуберта, Ф. Мендельсона, Дж. Мейєрбера, Б. Годара, Ж. Массне (Отчѣт, 1885: 32-33; Отчѣт, 1888: 44-51) і російських авторів О. Даргомижського, П. Чайковського, В. Пасхалова, Г. Дютша, П. Щуровського, Дм. Столипіна (Отчѣт, 1885: 30; Отчѣт, 1888: 46-53).

Акцентуємо увагу на принципі застосування К. Мауреллі музичного матеріалу в процесі вокальної підготовки: на етапі роботи над постановкою голосу засвоювалися простіші тексти (наприклад, романси), нескладність мелодійної лінії яких дозволяла акцентувати увагу на осмисленні можливостей співочого голосу, та спів в ансамблі; за умови успіху учня в оволодінні базовими вокальними навичками, в репертуар залучалися оперні номери.

Такий підхід простежується, зокрема, на прикладі згадок про учнів К. Мауреллі. Так, баритон Марк Геркевич після вступу в ХМУ в жовтні 1884 р. в учнівському музичному вечорі виконував романс О. Даргомижського «Чаруй, чаруй мене» (Отчѣт, 1885: 30). Його концертний репертуар на завершальній стадії навчання складала: арія з опер А. Рубінштейна «Демон» (Отчѣт, 1888: 44) та «Маккавей», О. Даргомижського «Кам'яний гість» (Местная, 1888, 28.02). Після публічного іспиту класу в 1888 р. М. Геркевич, за виразом рецензента, гарним виконанням арії Сіндіа з опери «Король Лахорський» Ж. Массне та романсу А. Рубінштейна довів, що під досвідченим керівництвом К. Мауреллі він досяг задовільних результатів у музичній освіті (Наука, 1888, 27.05).

Вступник 1887 р. баритон Муравйов на початковому етапі співав романси О. Даргомижського, П. Щуровського, Г. Дютша, Дм. Столипіна (Отчѣт, 1888: 46-53). Рецензент відзначав широту звучання та густоту тембру голосу учня й констатував, що Муравйов виконав свої номери з художнім смаком і, коли продовжуватиме сумлінно працювати над своїм голосом та зверне увагу на витончену вимову слів, буде успішним професійним співаком (Музыкальные, 1888, 9.01). Талант учня та успіхи в опрацюванні голосу сприяли залученню з наступного року в репертуар Муравйова оперних номерів, зокрема успішно виконаної в концерті арії Онегіна з опери П. Чайковського (Наука, 1888, 27.05).

Наявність у класі К. Мауреллі жіночих і чоловічих голосів давала можливість активно опрацьовувати репертуар для змішаного складу. Так, у 1880-ті рр. у виконанні учнів класу звучали дует Ш. Гуно (В. Ейген з Котляром) (Отчѣт, 1888: 52),

тріо К. Куршмана (М. Попова, О. Рибчинська та І. Коробкин) (Отчѣт, 1885: 31-33), квартети зі «Stabat mater» Дж. Россіні (Ю. Кнепфер, С. Прохорова, учні Юмашев і В. Дербушев) (Отчѣт, 1882: 17), опер «Марта» Ф. Флотова (Е. Зифферт, С. Прохорова, І. Коробкин і А. Вербов) (Отчѣт, 1885: 33) та «Євген Онегін» П. Чайковського (С. Зильберман, Тризна, учні Котляр і М. Геркевич) (Отчѣт, 1888: 52).

Отже, рівень педагогічної майстерності К. Мауреллі дозволяв успішно здійснювати вокальну підготовку не тільки жінок, а й чоловіків, що сприяло їх подальшій професійній самореалізації. Так, випускник К. Мауреллі 1883 р. В. Грицай в тому ж році дебютував у Харкові в трупі М. Кропивницького і надалі виступав в українських музично-драматичних трупах (Лисенко, 2011: 134-135). У різні роки в трупі тифліського оперного театру співали А. Вербов (Местная, 1888, 5.04) і М. Геркевич (Краткий, 1896: 36-37).

Серед кращих вихованок К. Мауреллі другої половини 1880-х рр. колоратурне сопрано Віра Григорівна Ейген, яка, виступаючи під час навчання в ХМУ в концертних заходах, репрезентувала, перш за все, оперну музику Г. Доніцетті, С. Монюшка, Ф. Галеві (Отчѣт, 1888: 47, 50), Дж. Верді (Театр, 1889, 8.02) та ін. Преса позитивно висловлювалася щодо рівня вокальної майстерності В. Ейген. Так, після виконання арій з опер «Вільгельм Тель» Дж. Россіні та «Демон» А. Рубінштейна в квітні 1888 р. рецензент відзначав, що вокалістка співала «зі звичайним для неї успіхом» (Наука, 1888, 11.04). Талановита співачка з 1890 р. вдосконалювала вокальну майстерність в Парижі та виступала там у симфонічних концертах і на сцені театру «Гранд-Опера» (Лисенко, 2011: 188). Надалі В. Ейген виступала, здебільшого, на українській оперній сцені, зокрема, в Києві, Катеринославі, Одесі (Лисенко, 2011: 188).

На засіданні дирекції ХМУ в травні 1888 р. було прийнято рішення про заборону залучати учнів до участі в приватних концертних заходах, зокрема, які проводили педагоги училища, на підставі негативних тенденцій «передчасного виходу з училища обдарованих учнів у зв'язку з ранніми й незаслуженими успіхами як виконавців перед сторонньою публікою, та, як наслідок, недбале ставлення ще незрілих сил до засвоєння загальної музичної освіти». Ця вимога дирекції викликала незадоволення та вихід зі складу педагогів ХМУ деяких митців, серед яких була і К. Мауреллі (Отчѣт, 1888: 5, 7).

З 1.09.1888 р. співачка відкрила в Харкові приватну музичну школу (Театр, 1888, 3.08). Такий

крок сприяв реалізації проєктів К. Мауреллі публічної репрезентації оперної музики. Так, 25.03.1889 р. відбувся оперний спектакль-концерт її учнів, програму якого склали сцени з опер «Життя за царя» М. Глинки, «Русалка» О. Даргомижського, «Джоконда» А. Понкьєллі, «Євген Онегін» П. Чайковського, «Трубадур» та «Травіата» Дж. Верді. Для виконання чоловічих партій був запрошений баритон Київської опери Дм. Короста шевського, а жіночі партії співали випускниці К. Мауреллі – сестри Римські-Корсакови, О. Рибчинська та В. Ейген (Театр, 1889, 23.03).

Через рік на сцені харківського драматичного театру відбувся «італійський оперний спектакль» школи К. Мауреллі, під час якого прозвучали: 2-а й 3-я дії опери «Аїда» Дж. Верді, 2-й акт і сцена 3-го акту опери «Роберт диявол» Дж. Мейєрбера, опера В. Белліні «Норма» та фінал з незакінченої опери Ф. Мендельсона «Лорелей» (Театр, 1890, 27.03). 11.12.1890 р. в харківському «Новому театрі» К. Мауреллі влаштувала черговий оперний спектакль, де були представлені сцени з опер Дж. Верді «Трубадур» і «Ріголето», В. Белліні «Норма» (Театр, 1890, 10.12). З 1891 р. К. Мауреллі жила в Києві та викладала в музичній школі С. М. Блуменфельда (Лисенко, 2011: 446).

Висновки. Аналіз виконавської практики учнів музичного освітнього закладу ХВ РМТ 1870–1880-х рр. свідчить про зумовленість репер-

туарної політики в класі співу спрямованістю педагога – К. Прохорової-Мауреллі у постановці голосу та засвоєнні вокальної майстерності на підготовку фахівця в сфері, як концертної, так і оперної репрезентації музики, що складає актуальний для мистецької практики репертуар.

Педагогічна діяльність К. Мауреллі в Харкові з 1871 р. по 1890 р. відрізнялася професіоналізмом у поєднанні з універсалізмом – традиційними, за естетичними вимогами того часу, рисами, притаманними кращим представникам вокальної педагогіки. По-перше, професійна освіченість мисткині, як за знаннями, так і на основі особистого виконавського досвіду, зумовлювала основу методики постановки голосу на засвоєнні затребуваного в культурній практиці того часу музичного матеріалу. Успішне застосування в концертному репертуарі музики представників епохи бельканто дає змогу говорити про педагогічний хист К. Мауреллі, спроможної, за збігу певних обставин (голосові дані учня, його зосередженість та сприйнятливність в опрацюванні голосу), якісно підготувати до подальшої професійної самореалізації на концертній та оперній сцені. Універсалізм К. Мауреллі простежується, зокрема, в професійній спроможності опрацювання співочого, як жіночого, так і чоловічого голосу, та в застосуванні в концертній практиці всіх форм відтворення музичного тексту: спів соло, в ансамблі та хорі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вести с юга. *Южный край*. 1885. 11 декабря.
2. Кононова О. До питання становлення професійної музичної освіти у Харкові XVIII-XIX ст. *Музична Харківщина*. Харків: Харківська типографія № 13, 1992. С. 175–190.
3. Кононова О. Музична культура Харкова кінця XVIII – початку XX ст. Харків: Основа, 2004. 176 с.
4. Краткий обзор деятельности Харьковского отделения Императорского Русского Музыкального Общества и состоящего при нем музыкального училища за 25 лет. Харьков: Типография Зильберберг, 1896. 30 с.
5. Лисенко І. Співаки України. Київ: Знання, 2011. 629 с.
6. Местная хроника. *Харьковские губернские ведомости*. 1878. 2 февраля.
7. Местная хроника. *Харьковские губернские ведомости*. 1878. 19 февраля.
8. Местная хроника. *Харьковские губернские ведомости*. 1878. 25 марта.
9. Местная хроника. *Харьковские губернские ведомости*. 1878. 18 августа.
10. Местная хроника. *Харьковские губернские ведомости*. 1882. 16 апреля.
11. Местная хроника. *Южный край*. 1882. 3 января.
12. Местная хроника. *Южный край*. 1882. 12 января.
13. Местная хроника. *Южный край*. 1888. 28 февраля.
14. Местная хроника. *Южный край*. 1888. 4 марта.
15. Местная хроника. *Южный край*. 1888. 5 апреля.
16. Миклашевський Й. Музична і театральна культура Харкова XVIII–XIX ст. Київ: Наукова думка, 1967. 160 с.
17. Музыкальные заметки. *Южный край*. 1888. 9 января.
18. Музыкальные заметки. *Южный край*. 1888. 7 апреля.
19. Наука, Литература и Искусство. *Харьковские губернские ведомости*. 1888. 11 апреля.
20. Наука, Литература и Искусство. *Харьковские губернские ведомости*. 1888. 27 мая.
21. Несколько слов о Русском Музыкальном Обществе в Харькове. *Харьковские губернские ведомости*. 1872. 2 декабря.
22. Отчет Харьковского отделения Императорского русского музыкального общества за 1880–1881 год. Харьков: Типография М. Зильберберга, 1881. 36 с.

23. Отчет Харьковского отделения Императорского русского музыкального общества за 1881–1882 год. Харьков: Типография М. Зильберберга, 1882. 43 с.
24. Отчет Харьковского отделения Императорского Русского Музыкального Общества за 1884–1885 год. Харьков: Типография М. Зильберберга, 1885. 36 с.
25. Отчет Харьковского отделения Императорского Русского Музыкального Общества за 1887–1888 год. Харьков: Типография М. Зильберберга, 1889. 87 с.
26. Отчет Харьковского отделения Императорского Русского Музыкального Общества за 1895–1896 год. Харьков: Типография Зильберберга, 1897. 51 с.
27. Отчет Харьковского отделения Императорского Русского Музыкального Общества за 1901–1902 год. Харьков: Типография Харьковского губернского правления, 1902. 95 с.
28. Театр и музыка. *Южный край*. 1888. 3 августа.
29. Театр и музыка. *Южный край*. 1889. 8 февраля.
30. Театр и музыка. *Южный край*. 1889. 24 февраля.
31. Театр и музыка. *Южный край*. 1889. 2 марта.
32. Театр и музыка. *Южный край*. 1889. 23 марта.
33. Театр и музыка. *Южный край*. 1890. 21 января.
34. Театр и музыка. *Южный край*. 1890. 27 марта.
35. Театр и музыка. *Южный край*. 1890. 10 декабря.
36. Цуркан Л. Вірність традиціям: кафедра сольного співу. *Pro Domo Mea*. Харків: ХДУМ ім. І. П. Котляревського, 2007. С. 56–75.
37. Щепакін В. Харківський період (1901–1918 рр.) Федеріко Алессандро Бугамеллі. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. Вип. 36. Харків: Видавництво ТОВ «С.А.М», 2012. С. 6–20.
38. Щербинін Ю. Біля джерел музичної освіти в Харкові. *Українське музикознавство*. Вип. 6. Київ: Муз. Україна, 1971. С. 228–237.

REFERENCES

- Vesti s yuga [News from the south]. Southern edge. 1885. December 11. [In Russian].
- Kononova, O. Do pytannia stanovlennia profesiinoi muzychnoi osvity u Kharkovi XVIII–XIX st. [To the question of the establishment of professional musical education in Kharkiv in the 18th – 19th centuries]. Musical Kharkiv region. 1992. pp. 175–190. [In Ukrainian].
- Kononova, O. Muzychna kultura Kharkova kintsia XVIII – pochatku XX st. [The musical culture of Kharkiv at the end of the 18th and the beginning of the 20th centuries]. Kharkiv: Osnova, 2004. 176 p. [In Ukrainian].
- Kratkiy obzor deyatel'nosti Khar'kovskogo otdeleniya Imperatorskogo Russkogo Muzykal'nogo Obshestva i sostoyashchego pri nem muzykal'nogo uchilishcha za 25 let [A brief overview of the activities of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society and the music school attached to it for 25 years]. Khar'kov: Tipografiya Zil'berberg, 1896. 30 p. [In Russian].
- Lysenko, I. Spivaky Ukrainy [Singers of Ukraine]. Kyiv: Znannia, 2011. 629 p. [In Ukrainian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Kharkov Provincial Gazette. 1878. February 2. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Kharkov Provincial Gazette. 1878. February 19. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Kharkov Provincial Gazette. 1878. March 25. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Kharkov Provincial Gazette. 1878. August 18. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Kharkov Provincial Gazette. 1882. April 16. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Southern edge. 1882. January 3. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Southern edge. 1882. January 12. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Southern edge. 1882. February 28. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Southern edge. 1888. March 4. [In Russian].
- Mestnaya khronika [Local chronicle]. Southern edge. 1888. April 5. [In Russian].
- Myklashevskiy, Y. Muzychna i teatralna kultura Kharkova XVIII–XIX st. [Musical and theatrical culture of Kharkiv of the 18th–19th centuries]. Kyiv: Naukova dumka, 1967. 160 p. [In Ukrainian].
- Muzykal'nyye zametki [Music notes]. Southern edge. 1888. January 9. [In Russian].
- Muzykal'nyye zametki [Music notes]. Southern edge. 1888. April 7. [In Russian].
- Nauka, Literatura i Iskusstvo [Science, Literature and Art]. Kharkov Provincial Gazette. 1888. April 11. [In Russian].
- Nauka, Literatura i Iskusstvo [Science, Literature and Art]. Kharkov Provincial Gazette. 1888. May 27. [In Russian].
- Neskol'ko slov o Russkom Muzykal'nom Obshestve v Khar'kove [A few words about the Russian Musical Society in Kharkov]. Kharkov Provincial Gazette. 1872. December 2. [In Russian].
- Otchet Khar'kovskogo otdeleniya Imperatorskogo russkogo muzykal'nogo obshestva za 1880–1881 god [Report of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society for 1880–81]. Khar'kov: Tipografiya Zil'berberg, 1881. 36 p. [In Russian].
- Otchet Khar'kovskogo otdeleniya Imperatorskogo russkogo muzykal'nogo obshestva za 1881–1882 god [Report of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society for 1881–82]. Khar'kov: Tipografiya Zil'berberg, 1882. 43 p. [In Russian].
- Otchet Khar'kovskogo otdeleniya Imperatorskogo russkogo muzykal'nogo obshestva za 1884–85 god [Report of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society for 1884–85]. Khar'kov: Tipografiya Zil'berberg, 1885. 36 p. [In Russian].

25. Otchet Khar'kovskogo otdeleniya Imperatorskogo russkogo muzykal'nogo obshchestva za 1887–1888 god [Report of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society for 1887-88]. Khar'kov: Tipografiya Zil'berberg, 1889. 87 p. [In Russian].

26. Otchet Khar'kovskogo otdeleniya Imperatorskogo russkogo muzykal'nogo obshchestva za 1895–1896 god [Report of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society for 1895-96]. Khar'kov: Tipografiya Zil'berberg, 1897. 51 p. [In Russian].

27. Otchet Khar'kovskogo otdeleniya Imperatorskogo russkogo muzykal'nogo obshchestva za 1901–1902 god [Report of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society for 1901-902]. Khar'kov: Tipografiya Khar'kovskogo gubernskogo pravleniya, 1902. 95 p. [In Russian].

28. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1888. August 3. [In Russian].

29. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1889. February 8. [In Russian].

30. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1889. February 24. [In Russian].

31. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1889. March 2. [In Russian].

32. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1889. March 23. [In Russian].

33. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1890. January 21. [In Russian].

34. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1890. March 27. [In Russian].

35. Teatr i muzyka [Theater and music]. Southern edge. 1890. December 10. [In Russian].

36. Tsurkan, L. Virnist tradytsiiam: kafedra solnoho spivu [Loyalty to traditions: the department of solo singing]. Pro Domo Mea. 2007. pp. 56–75. [In Ukrainian].

37. Shchepak, V. Kharkivskiy period (1901–1918 rr.) Federiko Alessandro Buhamelli [Kharkiv period (1901–1918) by Federico Alessandro Bugamelli]. Problems of the interaction of art, pedagogy and the theory and practice of education. 2012. Issue 36. pp. 6–20. [In Ukrainian].

38. Shcherbynin, Yu. Bilia dzherel muzychnoi osvity v Kharkovi [Near the sources of musical education in Kharkiv]. Ukrainian musicology. 1971. Issue 6. pp. 228–237. [In Ukrainian].